

3. *Ратушин Ю. А., Тимченко А. В.* Облік роботи біржового посередника та клієнтів з деривативними контрактами на біржових ринках // Бухгалтерія в сільському господарстві. — 2000. — № 5. — С. 15—18.

Г. М. КУРИЛО, здобувач

АУДИТ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Дослідження, вивчення фінансових результатів діяльності підприємства — один з найважливіших напрямів аудиту, оскільки потребує знань щодо всіх об'єктів обліку, пов'язаних з відвантаженням (реалізацією) продукції, товарів, послуг і визначенням фінансового результату як на рівні фінансового (бухгалтерського), так і на рівні податкового обліку. Тому аудитору необхідно вибирати такі методи і прийоми аудиту, за допомогою яких можна найбільш повно, достовірно та об'єктивно виявити існуючі недоліки, відхилення та порушення в обліку фінансових результатів.

При проведенні аудиту необхідно врахувати, що кінцевий фінансовий результат (прибуток або збиток) складається з фінансового результату від операційної діяльності, фінансовою та інвестиційної і визначається як різниця між скоригованою сумою валового доходу (виручки від реалізації) і скоригованою сумою валових витрат, зменшеною на суму амортизаційних відрахувань. Таке визначення фінансового результату в податковому обліку дається в законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» (далі Закон) [1].

За формою №2 «Звіт про фінансові результати» фінансовий результат діяльності підприємства визначається, як сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, доходу від фінансової діяльності, мінус витрати від фінансової діяльності, інші витрати та сума податку на прибуток (визначений за даними Декларації про прибуток)[2].

При цьому слід пам'ятати, що з отриманих валових доходів і здійснених витрат вираховується сума податку на додану вартість (ПДВ) і акцизного збору, для підакцизних товарів.

Дохід (виручка) від реалізації продукції визначається в разі наявності таких умов:

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію;
- підприємство не здійснює надалі управління реалізованою продукцією та контроль за нею;

- сума доходу може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією можуть бути достовірно визначені [3].

Згідно з Законом, валовий дохід — це загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, і континентальному шельфі виключної (морської) зони, так і за їхніми межами.

Виходячи з двох викладених методів визначення доходу, бачимо яка це складна ділянка контролю. Тому одним з головних завдань аудиту фінансових результатів є перевірка правильності відображення в обліку і звітності доходу (збитків), правильності і повноти нарахування податку на прибуток та своєчасності його перерахування до бюджету, а також виявлення і вплив різних чинників на величину прибутку.

На початковому етапі аудитор установлює правильність визначення підприємством суми прибутку до оподаткування, тобто повноту і правильність відображеної в обліку виручки (доходу) від реалізації продукції, іншого прибутку та витрат (утрат), пов'язаних з отриманням доходу. У зв'язку з цим джерелом інформації можуть бути: укладені договори (угоди) про поставку продукції, гарантійні листи на оплату продукції, планові калькуляції собівартості одиниці продукції, специфікації на поставлену продукцію.

Далі аудитор повинен перевірити законність і правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з реалізацією продукції та інших товарно-матеріальних цінностей, у тому числі основних засобів. Цей етап перевірки є дуже відповідальним, бо практики аудиту найбільше помилок, перекручення даних про реалізацію бухгалтера роблять саме під час складання бухгалтерських проведення. Наприклад, при перевірці реалізаційних операцій на ВАТ «Більшовик» за 2000 р. встановлено таке відображення в обліку:

1. Реалізація продукції в рахунок погашення заборгованості з оплати праці:

Дебет 661 «Розрахунки з оплати праці»

Кредит 26 «Готова продукція», 20 «Матеріали».

2. Видавання продукції в рахунок погашення кредиторської заборгованості підзвітним особам:

Дебет 372 «Розрахунки з підзвітними особами»

Кредит 281 «Товар».

3. Відпуск готових страв їдальнею, що перебуває на балансі підприємства, на обслуговування делегації:

Дебет 949 «Інші витрати»/субрахунок «Витрати за рахунок прибутку»

Кредит 28 «Товар», без включення в обсяг реалізації звітнього періоду жодної операції.

На закритому акціонерному товаристві «Київтормет»:

1.Оприбуткування зворотних відходів від списання основних засобів:

Дебет 20 «Матеріали»

Кредит 63 «Розрахунки з постачальниками»

замість

Дебет 20 «Матеріали»

Кредит 746 «Інші доходи» із включенням у валові доходи.

2.Реалізація послуг хімічистки (перебуває у балансі підприємства):

Дебет 949 «Інші витрати»

Кредит 236 «Виробництво»/субрахунок «Допоміжне виробництво», без наступного включення в обсяг реалізації.

Таке відображення реалізаційних операцій, як видно, перекручує дані про отриманий дохід. І в результаті перевірки фінансово-господарської діяльності державними контролюючими органами застосовуються економічні санкції за зниження сум доходу і податку на додану вартість, що впливає з обсягу нарахованого (отриманого) доходу (виручки) від реалізації продукції.

Такий спосіб відображення реалізаційних операцій, зумовлений, на нашу думку, нерозумінням бухгалтерами характеристик рахунків нового Плану бухгалтерських рахунків. Це з одного боку. З іншого боку, це зумовлено тим, що на багатьох підприємствах облік ведеться за старими способами (формами), що, у свою чергу, призводить до виникнення похибок у відображенні інформації про доходи і витрати.

Наприклад, на тому ж заводі «Більшовик», на Дарницькому вагоноремонтному заводі до цього часу застосовується меморіальна форма ведення обліку при майже 80% ручної праці з неперепідготовленими кадрами. Цей чинник дуже впливає на правильність ведення обліку (фінансового і податкового). Оскільки при такому способі наприкінці місяця рахунки не звіряються між собою, то не можна впевнено довести, що весь обсяг реалізації показано в регістрах обліку.

Підприємства в міру пред'явлення покупцям (замовникам) рахунків-фактур, відвантажувальних документів на відвантажену продукцію повинні у фінансовому обліку зробити записи:

За дебетом рахунка 36 «Рахунки з покупцями та замовниками» і кредитом рахунка 70 «Дохід від реалізації продукції». Одночасно

на суму податкових зобов'язань і фактичної собівартості реалізованої продукції складаються проведення, дебет рахунка 70 «Дохід від реалізації» і кредитом 641 «Розрахунки з бюджетом»/субрахунок податок на додану вартість (ПДВ) та дебет рахунка 90 «Фактична собівартість реалізованої продукції» з кредитом рахунків 26 «Готова продукція», 23 «Виконані роботи». При цьому велике значення має перевірка обґрунтованості приведених у балансі і головній книзі рахунків 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» і 377 «Розрахунки з іншими дебіторами». Необґрунтоване списання простроченої дебіторської заборгованості за реалізовану, але не сплачену продукцію та інших матеріальних цінностей зменшує суму валового доходу і звичайно суму прибутку до оподаткування. Тому аудиторі необхідно перевірити обґрунтованість таких кроків, а також дій підприємства для відшкодування сум заборгованості. На рівні податкового обліку аудиторі необхідно перевірити та проаналізувати облікові дані відображені в книзі продажу та Декларації про прибуток. У книзі продажу показується, як правило, уся інформація про всі реалізаційні операції, що мали місце на підприємствах за звітний період. При цьому вибірково перевіряються первинні документи, пов'язані з реалізацією та їх оплатою, що відображуються у відомості 3.1, 3.2, 3.5 «Відомість розрахунків з покупцями (замовниками)» і «Відомість розрахунків з іншими дебіторами (кредиторами)».

Основним питанням перевірки є правильність визначення обсягу валового доходу з метою оподаткування, отриманого від усіх видів діяльності підприємства, у т.ч. в сумі отриманих авансів, у вигляді остаточної вартості достроково списаних основних засобів; незакінчених бартерних угод, які в бухгалтерському обліку не вважаються доходом.

Паралельно перевіряється правильність визначення фактичного (бухгалтерського) прибутку (збитку) підприємства. З цією метою аудитор перевіряє точність і повноту одержаного (нарахованого) доходу (виручки) від реалізації продукції основної діяльності; фактичних витрат на виробництво продукції, робіт, послуг; доходів і витрат (утрат) від фінансової діяльності (купівля-продаж валютних цінностей, відсотки від зберігання на рахунок вільних коштів; купівля-продаж цінних паперів, тощо); доходів і витрат від надзвичайних подій. На цьому етапі перевірки доцільно провести аналіз собівартості реалізованої продукції (робіт і послуг), валових витрат за видами затрат, а саме:

умовно-постійних,

умовно-перемінних,
адміністративних,

комерційних витрат, та їх вплив на фінансовий результат. Це потрібно для розроблення відповідної стратегії відносно здійснених витрат, що приведе в майбутньому до збільшення прибутку. На жаль, приблизно на 90% перевірених автором підприємств витрати не розподіляються на умовно-постійні та на умовно-перемінні, а береться за основу, що всі витрати є перемінними. Мотивується цей факт тим, що в державі немає економічної стабільності; інфляція не спадає; гривня прив'язана до американського долара. Ці чинники зумовлюють зростання цін на сировину і матеріали, послуги та оплату праці.

На ЗАТ «Київвтормет» фінансовий результат за 2000 р. становить 3649,9 тис. грн. (прибуток).

З наведених даних табл.1 видно структуру фінансового результату, у тому числі витрати, що вплинули на нього.

З даної таблиці видно, що основний чинник, який впливає на величину прибутку — це величина собівартості реалізованої продукції, а конкретно, це витрати, пов'язані з придбанням основної сировини, тобто закупівельна ціна є дуже високою. Величини інших видів витрат можна вважати прийнятною.

Таблиця 1

ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВПЛИВ ВИТРАТ НА ВЕЛИЧИНУ ОТРИМАНОГО ПРИБУТКУ (в тис. грн.)

№ з/п	Показник	Сума	%	Примітка
1	Дохід (виручка) від реалізації продукції	27839,6		Без ПДВ
2	Собівартість реалізованої продукції, у т.ч. матеріальні витрати	20042,1 17258,47	72 86	Від суми собівартості реалізованої продукції
3	Аналітичні витрати	2511,1	9,02	2511,1/27839,6
4	Витрати на збут (комерційні)	1636,5	5,9	$\frac{1636,5}{27839,6}$
Разом витрати		24189,7		
5	Фінансовий результат: прибуток	3649,9		Рядок 1 – сума рядків ((2 + 3 + 4) — форма №2 «Звіт про фінансові ре-

			зультати»)
6	Рентабельність реалізованої продукції	$\frac{3649,9}{27839,6} = 13,1\%$	$\frac{\text{Сума рядків (2 + 3 + 4)}}{\text{рядок 035}}$ форма №2

Для перевірки фактичної виручки (доходу) від реалізації продукції основної діяльності аудитор перевіряє окремі первинні документи ((про відпуск продукції на сторону; банківські документи про рух грошових коштів на банківських рахунках; прибуткові касові ордери — при реалізації продукції готівкою); реєстри одержаних векселів за реалізовану продукцію; перепустки на вивіз продукції з території підприємства тощо); книгу продажу; облікові регістри — відомість 1.1 і 1.2 до журналу-ордера №1 «Облік грошових коштів і грошових документів», відомості 3.1, 3.2 і 3.5 до журналу-ордера №3 «Облік розрахунків, довгострокових і поточних зобов'язань», журнал-ордер №6 «Облік доходів і результатів діяльності при журнально-ордерній формі обліку або відповідних машинограм при автоматизованій системі обліку; дані форми №2 «Звіт про фінансові результати» та інші облікові регістри і документи.

На підставі перерахованих документів аудитор звіряє дані, відображені у формі №2 «Звіт про фінансові результати» за статтю «Виручка (дохід) від реалізації продукції» і статтю «Дохід від реалізації продукції основної діяльності», Декларації про прибуток з даними головної книги (оборотно-сальдового балансу) рахунка 70 «Дохід від реалізації робіт, послуг».

Далі слід звіряти дані головної книги (оборотно-сальдового балансу) з даними журналу-ордера 6, за рахунками реалізації готової продукції (робіт, послуг) і розрахунків з замовниками за виконані роботи (надані послуги) за кредитом рахунка 70 «Дохід від реалізації», журналу-ордера №3 за рахунками готової продукції (робіт, послуг). Слід пам'ятати, що дані журналу-ордера №3 за рахунками готової продукції та її реалізації мають бути тотожні даним відомості 3.1 «Відомість аналітичного обліку розрахунків з покупцями і замовниками».

Якщо внаслідок документальної перевірки були виявлені розходження, неточності у визначенні фінансового результату — збільшення (зниження) суми прибутку до оподаткування, то працівникам бухгалтерії необхідно зробити перерахунок виручки

(доходу) від реалізації для визначення правильної, уточненої величини прихованого прибутку від оподаткування. Після цього, згідно з п.17.2а Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 р. №2181 — III до державного контролюючого органу подається нова Декларація про прибуток з уточненими даними.

Звертаємо увагу на правильність і повноту відображення в облікових регістрах операцій, пов'язаних з реалізацією продукції (робіт, послуг) допоміжних, підсобних та обслуговуючих виробництв. Це пов'язано з тим, що на практиці бувають випадки, коли реалізація продукції перелічених виробництв не показується на рахунках 70 «Дохід від реалізації», 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», або 377 «Розрахунки з іншими дебіторами», і тому існує ймовірність неправильного відображення в обліку загального обсягу реалізації, а звідси приховування суми прибутку до оподаткування. Наприклад, на Київському кисневому заводі реалізація матеріальних цінностей (послуг) своїм робітникам показується записом:

Дебет 373 «Розрахунки за іншими операціями»

Кредит 26 «Готова продукція», 20 «Запаси».

Як бачимо, це проведення нічого не говорить про реалізаційну операцію, тому, на нашу думку, дуже ретельно необхідно перевірити такі незвичайні бухгалтерські проводки.

Також ретельно слід перевіряти, за якою ціною реалізовується продукція зацікавленим особам. Згідно з Указом Президента України «Про деякі зміни в системі оподаткування» від 21.12.1998 р. №1370/98 при продажу товарів таким особам за ціною нижче їх фактичної собівартості для оподаткування береться сума угоди за ринковою вартістю аналогічної продукції (товарів).

Особливу увагу слід звернути на правильність та обґрунтованість відображення витрат, які враховуються при розрахунку пільг податку на прибуток і пов'язані зі зменшенням суми оподаткованого прибутку. Для цього перевіряють та аналізують законність і точність урахованих витрат: витрати, пов'язані з утриманням і експлуатацією об'єктів соціально-культурної сфери, що перебували на балансі та утримувались за рахунок коштів підприємства до 01.07.1997 р., ст.5 п.5.4.9 Закону; витрати у вигляді наданої благодійної допомоги неприбутковим організаціям, але не більш ніж 4% оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду ст.5 п.22. Закону; витрати, пов'язані з поліпшенням основних фондів (ремонт, реконструкція, модернізація); представ-

ницькі витрати, пов'язані з організацією і проведенням виставок, презентацій, прийомів, але не більше 2% від оподаткованого прибутку за попередній звітний квартал, при документальному підтвердженні таких витрат.

Практика аудиторських перевірок свідчить, що бухгалтери з метою уникнення економічних санкцій з боку податкової інспекції, а може через незнання, перелічені витрати списують за рахунок прибутку. А це є невиправданим витрачанням власного прибутку, який можна було б витратити корисніше для підприємства. Наприклад, на розширення виробництва, на підвищення якості продукції, на правоохоронні цілі.

У процесі використання прибутку відображаються фінансові відносини підприємства з бюджетом, робітниками, акціонерами (див. рис.1).

При цьому головним завданням перевірки є з'ясування правильності визначення суми податку на прибуток та його своєчасне зарахування до бюджету, контроль за дотриманням встановленого режиму фінансування різних витрат за рахунок прибутку підприємства, спрямування прибутку в резервний фонд.

Рис.1. Схема напрямів використання (розподілу) прибутку

Основними джерелами інформації перевірки використання прибутку є: головна книга; засновницькі документи; фінансовий план; рахунки 443 «Використання прибутку»; 98 «Податок на прибуток», 949 субрахунок «Використання прибутку звітного періоду», крім використання прибутку на виплату дивідендів, поповнення резервного фонду і збільшення статутного капіталу; журнали-ордери (машинограми) №3 і 6, первинні документи по операціях, пов'язаних з використанням прибутку, бухгалтерський баланс та звіт про фінансові результати (форма №2).

Ретельно мають бути перевірені витрати, що здійснювалися за рахунок прибутку. До них належать наднормові виплачені добові; оплата навчання співробітників підприємства; оплата придбаних проїзних квитків (перевезення) робітникам; оплата обов'язкових медичних оглядів; оплата штрафів, накладених різними органами на робітників підприємства.

Згідно зі ст.2 Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян», усі вказані витрати додаються до

сукупного доходу фізичної особи для оподаткування на загальних підставах.

Також перевіряється цільове використання прибутку у вигляді здійснених інвестицій у будівництво житлових будинків, у статутний капітал інших підприємств, для купівлі цінних паперів; оплати членських внесків; наданої благодійної допомоги неприбутковим організаціям тощо.

На останньому етапі перевірки доцільно аналізувати основні показники ділової активності підприємства для визначення його майбутнього. Такий прогноз можна зробити на підставі наведених у табл.2 даних.

Як видно з даних табл.2, найкращі показники — це коефіцієнт покриття, його величина дорівнює 1,5 і означає, що при необхідності підприємство зможе розраховатися зі своїми кредиторами шляхом продажу своїх засобів, і коефіцієнти співвідношення залученого та власного капіталу й фінансової залежності, які показують, що дане підприємство не залежить від чужих капіталів.

За наведеними даними, досить низькою є рентабельність реалізованої продукції (7,5%). Це свідчить про те, що підприємство не може відволікати власні кошти (прибуток) на розширення соціальної сфери та здійснення ефективних прибуткових фінансових інвестицій.

На величину рентабельності реалізованої продукції основної діяльності на даному підприємстві в основному вплинули витрати, пов'язані з придбанням сировини і матеріалів та витрати, пов'язані зі збутом продукції (супроводження вантажів, її транспортування).

Але в цілому фінансово-майнове становище підприємства можна вважати задовільним.

Таблиця 2

РОЗРАХУНОК ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЗА 2000 р. (АТ «КИЇВВТОРМЕТ»)

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Інформаційне забезпечення, форма звітності	Дані для розрахунку	Результат розрахунку
1	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	$\frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	№ 1 стр 260 стр 620	$\frac{6864,8}{4530,9}$	= 1,5
2	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти та їх еквівалент}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	№ 1 стр 230 + 240 стр 620	$\frac{3,0}{4530,9}$	= 0
3	Коефіцієнт зношеності основних засобів	$\frac{\text{Знос}}{\text{Балансова вартість основних засобів}}$	№ 1 стр 032 стр 030	$\frac{6942,3}{30394,3}$	= 0,23 (23 %)
4	Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції основної діяльності	$\frac{\text{Прибуток від реалізації}}{\text{Витрати реалізованої продукції}}$	№2 стр 100 або 105 стр (040 + 060 + + 070 + 080 + 090)	$\frac{2996,7}{39949,7}$ (прибуток)	= 0,075 (7,5 %)
5	Період окупності власного капіталу (при нинішньому коефіцієнті інфляції) (у роках)	$\frac{\text{Величина власного капіталу}}{\text{Чистий прибуток}}$	№ 1 стр 380 ф № 1 № 2 стр 220 ф № 2	$\frac{35597,2}{1845,5}$	= 19,2
6	Коефіцієнт фінансової залежності	$\frac{\text{Усього господарських засобів}}{\text{Власний капітал}}$	№ 1 стр (080 + 260) стр 380	$\frac{40445,2}{35933,2}$	= 1,12
7	Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	$\frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Власний капітал}}$	№ 1 стр (480 + 500 + 510) стр 380	$\frac{0}{35933,2}$	= 0

ЛІТЕРАТУРА

1. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22 трав. 1997 р. // Все про бухгалтерський облік. — 1999. — № 52. — С. 2—35.
2. Про прибутковий податок з громадян: Декрет Кабінету Міністрів України від 26 груд. 1992 р. // Галицькі контракти. — 1998. — № 11. — С. 142—151.
3. Звіт про фінансові результати: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку від 31 берез. 1999 р. з наступними змінами і доповненнями // Все про бухгалтерський облік. — 2000. — № 86. — С. 14—16.
4. *Андреев В. Д.* Практический аудит. — М.: Экономика. 1994. — 565 с.
5. *Білуха М. Т.* Курс аудиту. — К.: Вища шк.: Знання, 1999. — 573 с.

О. А. МЕЛЬНИЧУК, ст. викладач

ОБЛІК ТА АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ

Праця людини є найважливішим елементом процесу виробництва. Кількість праці кожного працюючого характеризується використанням робочого часу. Зниження витрат робочого часу і раціональніше його використання веде до зростання продуктивності праці, підвищення випуску продукції, ефективнішого використання трудових ресурсів без додаткових заходів і затрат.

Облік робочого часу і контроль за його використанням на підприємствах здійснюється табельним обліком.

Кожному прийнятому на роботу присвоюється табельний номер, який наводиться у всіх документах з обліку праці та її оплати. У разі звільнення працівника його колишній табельний номер не може бути присвоєний іншому та має залишатися вільним не менше 3 років.

Табельний облік ведеться: за допомогою карток або контрольних годинників; металевих жетонів і табельних дощок; через використання перепусток; рапортів; табельних відомостей; контрольних пропускних пристроїв.

На багатьох підприємствах табельний облік переданий безпосередньо виробничим підрозділам, що сприяє покращенню трудової дисципліни.

Табельні номери на підприємстві встановлюються переважно за порядково-серійною системою, при цьому кожному виробничому підрозділу відводиться своя серія номерів.